

Investigating the Role of Intellectual Ownership Rights in Economic Development

Abstract

During the recent decades, ownership rights have drawn the attention of most of the countries in both the national and international aspects because these rights play essential roles in industrial development and technology enhancement and transfer. This has caused the countries to adopt proper approaches to the use of this potential and take measures in line with the support of the intellectual property ownership rights .

Subject: Investigating the role of intellectual property ownership rights in economic development

Objective: Investigating the quality with which the intellectual property ownership rights influence the economic development; in other words, the methods with which the intellectual property ownership rights influence the economic development .

Study Method: The present study is descriptive-analytical research; use has been made herein of the library resources for information gathering.

Study Question: In what ways the intellectual property ownership rights can influence the advancement of economic development?

Results: It has been found out that intellectual property ownership rights can influence economic development through technology transfer, trade-economic booming, and identification of the appropriate choices in line with successfully keeping pace with the global economy.

Keywords

Intellectual property ownership, International laws, Economic development.

بررسی راه‌های نقش حقوق مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۷

انسبه حاجی محمد^۱

منصور عطاشنه^۲

ابومحمد عسگرخانی^۳

چکیده

در دهه‌های اخیر هم در بعد کشوری و هم در بعد بین‌المللی حقوق مالکیت فکری مورد توجه اکثر کشورها قرار گرفته است و نقشی اساسی در توسعه صنعت و ارتقا و انتقال تکنولوژی داشته است. استنساخ یا حقوق مؤلف و حق دسترسی به اطلاعات به گفتمان‌های رایج در فضای مجازی تبدیل شده است. تعارضی اولیه یا واقعی میان این دو وجود دارد، چراکه کپی رایت با اعطای حقوق انحصاری به دارندگان آن دسترسی به اطلاعات مندرج در آثار ادبی و هنری را کنترل می‌کند، از این رو پژوهش حاضر که در صدد مطالعه بررسی راه‌های نقش سازمان تجارت جهانی در تقویت حقوق مالکیت فکری و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی است، به تبیین مالکیت فکری و نقش آن در توسعه می‌پردازد. هدف مقاله بررسی چگونگی تأثیر مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی است به عبارت دیگر راه‌های تأثیر مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی را برجسته می‌سازد. در این پژوهش، روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای است. در ادامه این سوال مطرح است، حقوق مالکیت‌های فکری چگونه می‌تواند در پیشبرد توسعه اقتصادی موثر واقع گردد؟ نتایج بدست آمده در این مقاله این است که حقوق مالکیت فکری از طریق انتقال فناوری، رونق تجاری-اقتصادی و شناسایی گزینه‌های مناسب جهت همگامی موفقیت آمیز با اقتصاد جهانی بر توسعه اقتصادی تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: مالکیت فکری، توسعه، حقوق بین‌الملل، توسعه اقتصادی، رقابت بین‌المللی.

^۱ دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی.

^۲ استادیار گروه حقوق، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

^۳ دانشیار روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه تهران، تهران، ایران

حق دسترسی به اطلاعات و اندیشه‌ها یکی از حق‌های بنیادی بشری است که ریشه در حق گسترده‌تر آزادی بیان دارد. آزادی بیان در همه اسناد بین‌المللی عام حقوق بشر، حقی مرکب از یک حق هسته‌ای و دو حق پیرامونی است. حق هسته‌ای در آزادی بیان همان حق بیان، انتقال و انتشار اندیشه‌ها و اطلاعات است و حق‌های پیرامونی آن را حق جستجو و حق دریافت اطلاعات و اندیشه‌ها تشکیل می‌دهند. (حبیبی مجنده، ۱۳۹۴: ۱۲) این حق‌ها پیوند آشکاری با هم دارند انسان‌ها در طول تاریخ و در همه فرهنگ‌ها به ابداعاتی دست یافته‌اند که برای زندگی و جامعه در آن زمان ارزشمند بوده است. با افزایش تعاملات و پیچیده‌تر شدن زندگی، شاید بتوان گفت که سده حاضر، قرن دانش و تفکر و نوآوری کلیدی برای تولید و تبدیل دانش جوامع به کالایی اقتصادی-اجتماعی است. از این رو موضوعاتی چون "اندیشه"، "نوآوری" و "خلاقیت" بیش از گذشته ارزش مبادلاتی یافته و به عنوان سرمایه‌های ارزشمند مورد حمایت واقع شده‌اند که این حمایت در مفاهیم کلی مالکیت معنوی تبلور یافته است (مهدوی و برخوردار، ۱۳۸۷: ۱۹). حق‌های معنوی از انتساب اثر به پدیدآورنده، کلیت و یکپارچگی اثر حمایت می‌کنند. این حق‌ها در مجموع سه هدف عمده را دنبال می‌کنند: ۱- دادن پاداش و اجرت به پدیدآورنده تا بتواند از میوه و ثمره فعالیت فکری خود بهره‌مند شود و آثاری را که خلق کرده روانه بازار کند؛ ۲- تشویق آفرینندگان به خلق آثار و اطمینان بخشی به آنان که ابزارهای قانونی برای حمایت از قابلیت سودآوری اثر به کار گرفته خواهد شد؛ ۳- پیشبرد سیاست و خط مشی فرهنگی جامعه به معنای پشتیبانی و قانونمندساختن گسترش و جا به جایی اندیشه‌ها و فرهنگ و اطمینان از اینکه حق‌های انحصاری آفرینندگان موجب انسداد مجرای گردش آثار فرهنگی، مانع گسترش دانش و سواد، پیشرفت علمی، و برخوردارشدن عموم مردم از خلاقیت فکری دیگران نخواهد شد. (دوسولیر و همکاران، ۲۰۰۰). جهانی شدن با آزادی تجارت و رقابت گره خورده است. رقابت آزاد، منصفانه و متعادل و حذف موانع و رفتارهای انحصاری و تبعیض آمیز از جمله بسترها و زمینه‌های تجارت آزاد است که نقش اصلی در اجرا و بهره‌مندی از آن‌ها بر عهده اشخاص خصوصی اعم از حقیقی و حقوقی می‌باشد (جان بلیس، ۱۳۹۷: ۴۶). توافق نامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری یکی از مبسوط‌ترین اسناد سازمان جهانی تجارت است که بسیاری از استانداردهای ماهوی موافقت نامه‌های مشابه قبلی را در خود جمع کرده است (شاه حسینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۱-۶۵). مهم‌ترین پژوهش‌ها شامل مطالعه اثر تقویت حقوق مالکیت بر متغیرهای اقتصادی، مانند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، تجارت و نوآوری، هم‌بستگی زمینه‌های کلیدی مانند سلامت عمومی و دانش سنتی در این کشورها است (گرشاسبی نیا، ۱۳۹۲: ۴۲-۳۵). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که حقوق مالکیت فکری برخلاف سایر رشته‌های حقوقی با سرعت بیشتری در حال تحول و دگرگونی است و آگاهی یافتن از تحولات آن تنها محدود قشر خاصی از جامعه نمی‌شود و لازم است که افراد مختلف اعم از پدیدآورنده، هنرمند، مخترع، تجار و سایر افرادی که صاحب ایده‌های خلاقانه و ابتکاری هستند با حقوق قانونی خود آشنا شوند. (خدا پرست مشهدی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۲۳-۱۰۱). در تحقیقی که با عنوان «حمایت از حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی» توسط خداپرست و همکارانش با استفاده از تحلیل پانل دیتا برای ۳۵ کشور جهان و در دوره زمانی ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۵ انجام شد، رابطه مثبتی میان حمایت از حقوق مالکیت فکری و رشد اقتصادی مشاهده شده است. گرشاسبی نیا و بدری ویج در مطالعه‌ای با عنوان «نقش حقوق مالکیت فکری در نوآوری کشورهای در حال توسعه» با مطالعه

تجربی بر ۱۱۸ کشور توسعه یافته و در حال توسعه جهان دریافتند که این حقوق در نوآوری و توسعه کشورهای در حال توسعه تأثیر مثبت و قدرتمندی ندارد؛ این در حالی است که تأثیر مثبت این حقوق در کشورهای توسعه یافته مشهود است (گرشاسبی نیا و بدری ویچ، ۱۳۹۱: ۵۶-۵۱). این مطالعات نشان می‌دهد که مسئله تأثیر حقوق مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی موضوعی اثبات شده و حائز اهمیت می‌باشد. با توجه به این اهمیت هدف مقاله بررسی چگونگی تأثیر مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی است به عبارت دیگر این مقاله تلاش دارد تا راه‌های تأثیر مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی را برجسته سازد. بر این اساس سوال اصلی پژوهش آن است که حقوق مالکیت‌های فکری از چه طریقی می‌تواند در پیشبرد توسعه اقتصادی موثر واقع گردد؟ در فرضیه پاسخ دهنده به این پرسش آمده است که: «به نظر می‌رسد که، حقوق مالکیت فکری از طریق، انتقال تکنولوژی، رونق تجاری- اقتصادی و شناسایی گزینه‌های مناسب جهت همگامی موفقیت‌آمیز با اقتصاد جهانی بر توسعه اقتصادی کشورها تأثیرگذار می‌باشد» روش تحقیق مقاله برای پاسخ به این پرسش، روشهای توصیفی-تحلیلی بوده و اطلاعات مقاله نیز به صورت اسنادی جمع‌آوری شده است.

۱. پیشینه پژوهش

حمزه‌خانی و معیاری در سال ۱۳۹۲ در پژوهشی به بررسی «پیامدهای مثبت و منفی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی» پرداخته است. این پژوهش پس از ارائه مقدمه‌ای بر سازمان تجارت جهانی و چگونگی تشکیل آن، اهداف و اصول اساسی سازمان تجارت جهانی و پیامدهای عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی مورد بررسی و مطالعه قرار داده است (حمزه‌خانی و معیاری، ۱۳۹۲). مطالعه دیگری نیز توسط تامپسون و روشینگ انجام شد که در آن، با استفاده از میانگین داده‌های آماری سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۵ برای ۱۱۲ کشور جهان، تأثیرات اقتصادی و مالی حمایت از حقوق مالکیت فکری با استفاده از شاخص رپ و روزیک بررسی شده است. براساس نتایج تحقیق ایشان، نقش حمایت از حقوق مالکیت فکری تنها در کشورهایی که به سطح خاصی از GDP سرانه رسیده‌اند، مثبت است (Thompson and Rushing, 1999, vol 24: 67-76).

گرشاسبی نیا و بدری ویچ در مطالعه‌ای با عنوان «مطالعه تجربی بر ۱۱۸ کشور توسعه یافته و در حال توسعه جهان کشورهای در حال توسعه دریافتند که این حقوق در نوآوری و توسعه کشورهای در حال توسعه تأثیر مثبت و قدرتمند ندارد؛ این در حالی است که تأثیر مثبت این حقوق در کشورهای توسعه یافته مشهود است.

خانی و نصرالهی در سال ۱۳۹۱ در پژوهشی به «بررسی عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر حقوق مالکیت فکری: مقایسه کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه یافته» پرداخته و به این نتایج رسیده است که تولید ناخالص داخلی ملی و عضویت در سازمان جهانی تجارت مستقیم بر حقوق مالکیت فکری در هر دو نمونه کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه دارد. متغیر آموزش در کشورهای توسعه یافته و متغیر درجه باز بودن تجاری در کشورهای در حال توسعه از جمله عوامل اثرگذار بر حقوق مالکیت فکری به شمار می‌رود. علاوه بر این رابطه درجه دوم بین حقوق مالکیت فکری و تولید ناخالص ملی وجود دارد و حمایت از حقوق مالکیت فکری در هر دو نمونه کشورها تأثیری مثبت بر نوآوری دارد (خانی و نصرالهی، ۱۳۹۱). گلد و گروبن مطالعه دیگری در حوزه بررسی اقتصادی حمایت از حقوق مالکیت فکری انجام دادند. ایشان با

استفاده از میانگین اطلاعات آماری سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۸، اثرات اقتصادی حمایت از حقوق مالکیت فکری برای ۹۵ کشور جهان را بررسی کرده‌اند. در این مطالعه، از شاخص رپ و روزیک مبتنی بر نتایج آن، حمایت از حقوق مالکیت فکری تأثیر مثبتی بر رشد تولید ناخالص ملی سرانه داشته و این تأثیر در اقتصادهای باز بیشتر است (Gould and Gruben, 1996, vol 48: 323-350). خانی و نصرالهی در سال ۱۳۹۴ در پژوهشی دیگر با عنوان «بررسی رابطه بین حقوق مالکیت فکری و توسعه در کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه یافته» اعلام داشته‌اند که برای دستیابی به اقتصاد دانش بنیان، لازم است شرایط لازم برای ابداع و نوآوری فراهم گردد. لذا یکی از زمینه‌های نوآوری و خلاقیت حمایت از مالکیت فکری می‌دانند. در این مقاله ضمن بررسی بین حقوق مالکیت فکری و سطح توسعه یافتگی کشورها، شناسایی عوامل مؤثر بر حافظت از حقوق مالکیت فکری نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد (خانی و نصرالهی، ۱۳۹۴). کریستینا و ویلف در پژوهشی با عنوان «عضویت در باشگاه: ورود به GATT/WTO» به این نتایج می‌رسند که کشورها تجارت را برای پیوستن به GATT/WTO آزاد می‌کنند. در عوض، تشابه دموکراسی و سیاست خارجی کشورها را به پیوستن تشویق می‌کند. اهمیت روابط سیاسی برای عضویت در رژیم تجاری نشان می‌دهد که نظریه‌های مؤسسات بین‌المللی باید فراتر از ابعاد نهادینه شده محدود بمانند (Christina and Wilf, 2017, vol 79: 964-978). پارک و همکاران مطالعه دیگری نیز توسط برای بررسی رابطه رشد اقتصادی و حمایت از حقوق مالکیت فکری با استفاده از اطلاعات آماری سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ در ۶۰ کشور جهان انجام شده است که براساس آن، حمایت از حقوق مالکیت فکری به افزایش مسایلی مثل R&D و سرمایه فیزیکی کمک کرده و از این طریق، تأثیر مثبتی در رشد اقتصادی دارد (Park and Ginarte, 1997, vol 15: 51-61).

فورکادوا (۲۰۰۷) میزان تأثیر حمایت از حقوق مالکیت فکری را بر روی رشد اقتصادی و اجتماعی در یک اقتصاد ایستا مورد آزمون قرار داد. بسیاری از کشورها دادن مجوز به انحصار برای مخترعان، حقوق مالکیت دارایی‌های فکری را تقویت کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که رشد حمایت از حقوق دارایی‌های فکری، طول مدت انحصار فروش و انگیزه‌ی اقتصادی وابسته به آن ابتکار را ارتقا می‌دهد و به تبع آن رشد اقتصادی تسریع می‌شود. اما مسأله‌ی مهم این است که حمایت شدید یا ضعیف به ابتکار و رشد حاصله صدمه می‌زند، پس یک مقدار متوازن آن برای رشد لازم است.

۲. جمع بندی پیشینه و نوآوری مقاله

علیرغم انجام پژوهش‌ها و تحقیقاتی در زمینه‌های مالکیت فکری و اهمیت آن، تاکنون هیچ کدام از آنها به صورت مستقل به بررسی نحوه تأثیر نقش حقوق مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی نپرداخته‌اند به عنوان مثال بعضی پیشینه‌ها از جمله خانی و نصر الله به بررسی نهادهای اقتصادی تأثیرگذار بر حقوق مالکیت فکری پرداخته‌اند در حالی که این مقاله درست عکس این موضوع یعنی تأثیر مالکیت فکری بر توسعه اقتصادی را بررسی خواهد کرد و آنچه سبب نوآوری مقاله می‌شود این است که با در اختیار گذاشتن نتایج این بررسی به مسئولین و مراکز متولی این امر و وزارت امور اقتصادی و دارایی، مرکز اسناد و شرکت‌ها و موسسات می‌توانند با بازتعریف حقوقی مالکیتی خود خود بر اساس هنجارهای حقوقی جهانی موجود در این زمینه پرداخته و در راستاهای تقویت و اهمیت حقوقی مالکیت فکری اقدامات ضروری و مهم را

¹ Furukawa

۳. نقش سازمان تجارت جهانی در حمایت از مالکیت فکری

حقوق مالکیت فکری در تمامیت آن یک حق بشری است که در ماده ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر و بند ۱ ماده ۱۵ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شناسایی شده است. از این رو حق دسترسی به اطلاعات و اندیشه ها محدود به کسانی است که حق بشری ایجاد کنندگان آثار مورد حمایت حق نسخ را محترم شمارند. به این ترتیب موازنه ای میان حق دسترسی و کپی رایت برقرار می شود، اما این موازنه در صورتی کامیاب بود که هر دو حق تأمین شود و در این میان سازمان تجارت جهانی از راه های مختلفی بر مالکیت فکری تأثیرگذار خواهد بود که به انواع آن در ادامه اشاره خواهد شد.

الف- حمایت های سازمان تجارت جهانی از مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه

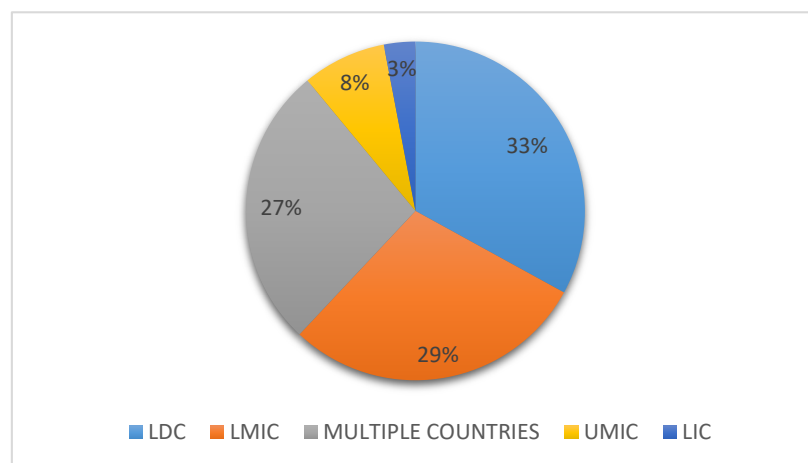
امروزه نقش حقوق مالکیت فکری در تجارت بین الملل، سرمایه گذاری مستقیم خارجی و انتقال تکنولوژی در اقتصاد کشورهای جهان برکسی پوشیده نیست. در سالیان اخیر، پذیرش مالکیت فکری و میزان نیاز به آن بخش تفکیک ناپذیر عضویت در سازمان تجارت جهانی (WTO) شده است. پذیرش موافقت نامه عمومی در خصوص جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS) از شروط ورود به عرصه تجارت آزاد در قالب سازمان تجارت جهانی قلمداد می شود. حمایت مؤثر از حقوق مالکیت فکری عاملی مهم و تعیین کننده در آسان نمودن انتقال فن آوری و نیز در تأمین سرمایه گذاری مستقیم خارجی است که برای توسعه پایدار در بخش های معین اقتصادی امری ضروری تلقی شده است. کوشش های بین المللی برای توسعه مقررات ناظر به حمایت از حقوق مالکیت فکری در سده گذشته عمدتاً تحت عنایت سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)^۱ و سازمان های پیشین آن انجام شده است. این کوشش ها به تصویب تعدادی کنوانسیون و موافقتنامه انجامیده است که تصمیمات بین المللی برای حمایت از صاحبان حقوق مالکیت فکری را وضع نموده اند (Blankeney and Michael, 1996). حقوق مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه و کم تر توسعه یافته شامل رفتار و قواعد ویژه می شود. از جمله این رفتار و قواعد ویژه می توان به دوره انتقالی اشاره کرد که در حوزه ثبت اختراع به کشورهای در حال توسعه و کم تر توسعه یافته اختصاص می یابد. پاراگراف ۴ ماده ۶۵، توافقنامه مالکیت فکری اظهار می دارد که کشورهای در حال توسعه و کم تر توسعه یافته ای که در زمان پیوستن به این توافقنامه، قانون حمایت از ثبت اختراع را در برخی از حوزه های صنعتی و فناوریانه اعمال نکرده اند، می توانند به مدت پنج سال دیگر از این مزیت استفاده کنند و مشمول قانون حمایت از ثبت اختراع نمی شوند (سازمان ملل متحد، ۲۰۱۰: ۵۹). سازمان ملل متحد تاکنون ۵۰ کشور را به عنوان کشورهای کم تر توسعه یافته معرفی کرده است که در این میان ۳۲ کشور عضو سازمان تجارت جهانی هستند و از مزایای مناسبی در راستای حقوق مالکیت فکری برخوردارند (سازمان ملل متحد، ۲۰۱۰: ۶۱).

ب- حمایت سازمان تجارت جهانی از صنایع خصوصی

فروش اموال دولتی و یا به عبارت دیگر خصوصی سازی یک رویکرد بارز در اقتصاد جهانی در سه دهه

¹ wipo agreement between the wipo and wto agreement on trade related aspects of intellectual property rights 1977.

اخیر بوده است. دو راهکار برای مقابله با این چالش‌ها وجود دارد: نخست، ارائه کمک‌های بلاعوض در جهت توسعه بخش خصوصی و افزایش صادرات این بخش؛ دوم، ایجاد ظرفیت‌های انسانی و تولیدی جدید در برخی از صنایع مشخص. رویکرد اول شامل برنامه‌ها و پروژه‌هایی می‌شود که با هدف کمک به شرکت‌های خصوصی، بخصوص شرکت‌های کوچک و متوسط، از طریق ایجاد دسترسی به منابع مالی، آموزش تحلیل بازار، خدمات توسعه صادرات و آموزش کارآفرینان، صورت می‌گیرد. از دهه ۱۹۷۰، با توجه به نقایص کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های قبلی و عدم وجود عملکردهای اجرایی مؤثر در آنها، حقوق مالکیت فکری از سوی کشورهای پیشرفته در مذاکرات دور اروگوئه و در قالب موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت «گات» مطرح شده و سرانجام به تصویب «کنوانسیون جنبه‌های تجاری مالکیت فکری» (تریپس) ختم گردید.^۱ و در این زمینه نقش دسترسی به منابع مالی بخصوص در دوره‌های بحرانی کاملاً مشهود و غیر قابل انکار است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که افزایش ۱۰ درصدی بودجه توسعه صادرات به افزایش ۱ تا ۶ درصدی صادرات می‌انجامد. رویکرد دوم به سیاست‌هایی مربوط می‌شود که بر یکی از بخش‌های صنعتی متمرکز خواهد شد. این سیاست‌ها شامل حوزه‌هایی خواهد شد که آن کشور خاص در آن دارای مزیت نسبی است. در ادامه به بررسی برخی از این سیاست‌ها در کشورهای مختلف خواهیم پرداخت. از میان ۲۶۹ پروژه‌ای که تاکنون اجرا شده است، ۹۹ پروژه به حمایت از بخش خصوصی در کشورهای مختلف اختصاص داشت. همچنین ۳۰ درصد از این پروژه‌ها در کشورهایی با درآمد متوسط پایین^۲ انجام شده است. اغلب این کشورها در منطقه آمریکای لاتین بودند؛ این پروژه‌ها اغلب در کاستاریکا، گواتمالا، هندوراس و نیکاراگوئه انجام شده است. با این حال، منطقه جنوب صحرای آفریقا با ۴۰ پروژه بیشترین کمک‌ها را از سازمان تجارت جهانی دریافت کرد؛ پس از آن آمریکای لاتین با ۲۹ پروژه، آسیای دور و اقیانوسیه با ۲۵ پروژه در جایگاه‌های بعدی قرار گرفتند. دیگر پروژه‌ها در آسیا، اروپای شرقی، شمال آفریقا و چند کشور دیگر به اجرا گذشته شد. (شکل ۱) نحوه اختصاص پروژه‌ها به کشورهای مختلف را نشان می‌دهد (سازمان تجارت جهانی، ۲۰۱۳).

شکل ۱. اختصاص پروژه‌ها به کشورهای مختلف

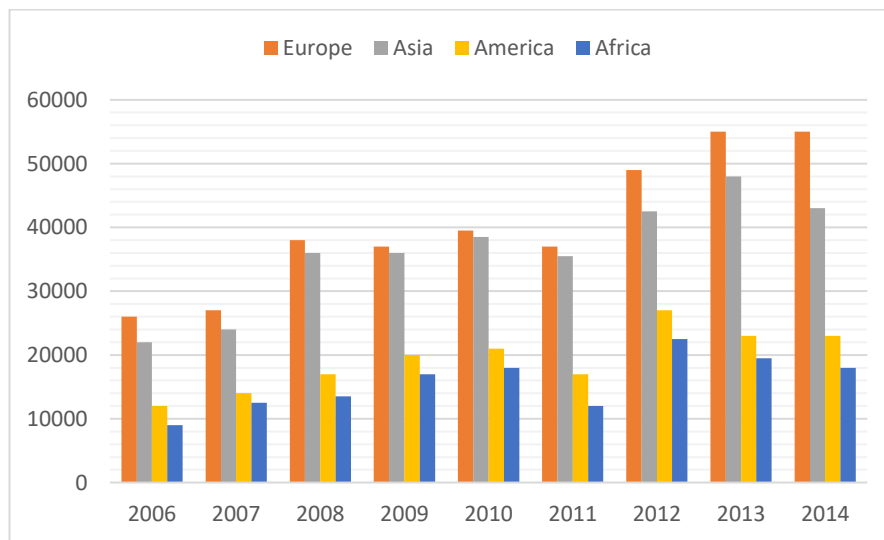
(Source: OECD/WTO (2011), Aid for Trade Case Story Database, www.oecd.org/aidfortrade/casestories.htm)

¹ https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e.htm

² Lower middle income countries

ج- کمک به پیشبرد تجارت

پژوهش های مناسب با رشد اقتصادی و حقوق مالکیت فکری، با فرض ایفای نقش مهم ابداعات در افزایش تولید، بنیان گذاشته شده است. در ارتباط با اثرات تولیدی ابداعات می توان به مطالعه گروسمن و هلپمن^۱ اشاره کرد که در اقتصادی سه بخشی (بخش تولیدکننده دانش، بخش تولیدکننده کالاهای واسطه و بخش تولیدکننده کالاهای نهایی) به بررسی اثرات اقتصادی نوآوری و ابداعات می پردازد تلاش در جهت گسترش تجارت با هدف کمک به کشورهای در حال توسعه برای بهره گیری از تجارت به عنوان راه حلی برای دستیابی به رشد اقتصادی و کاهش فقر صورت می گیرد. در گام اول، حمایت های سازمان بر گسترش همگرایی میان کشورهای در حال توسعه و افزایش فعالیت های آن ها در سازمان های چند جانبه تجاری متمرکز است. میزان کل کمک های ارائه شده برای تعهدات مربوط به تجارت در سال ۲۰۱۴، ۵۴٫۸ میلیارد دلار بوده است. در (شکل ۲) زیر میزان این کمک ها آمده است (سازمان تجارت جهانی، ۲۰۱۶).

شکل ۲. میزان کمک های ارائه شده برای تعهدات مربوط به تجارت
(Source: OECD-DAC Aid Activity Database (CRS))

۴. اهمیت مالکیت فکری در توسعه اقتصادی

حقوق مالکیت معنوی به دلیل مابینت نزدیکی که با توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاست و فرهنگ دارد همواره با تحولات چشمگیر و به همین اندازه با تداخل های مختلف به خصوص میان کشورهای پیشرفته و در حال توسعه مواجه بوده است. به گونه ای که به عقیده برخی اندیشمندان، حقوق مالکیت فکری، تقسیم شدن جهان به دو منطقه ثروتمند و فقیر را تشدید ساخته است. حمایت از حقوق مالکیت فکری که بوسیله دولتمردان یک کشور انتخاب می شود یک متغیر سیاستی است و سیاست گذاران IPR را به عنوان یک مسئله راهبردی در نظر می گیرند. و این بدان دلیل است که درجه محافظت از حقوق مالکیت فکری که توسط کشور خاصی انتخاب می شود آسایش را برای سایر کشورها به شیوه های مختلف تحت تأثیر قرار می دهد و بر پارامترهای کلان اقتصادی اثرگذار است. برخی از بارزترین این اثرات به شرح زیر است:

¹ Grossman and Helpman (1991).

باتوجه به اینکه هر کشور چه میزان از حقوق مالکیت فکری پشتیبانی می کند، می تواند از طریق جذب تکنولوژی های جدید بوجود آمده است، بر نرخ رشد کلان اقتصادی کشورهای جهان اثر گذار باشد مشاهدات نشان میدهد هر چه حمایت از این حقوق بیشتر باشد، رشد اقتصادی در جهت آن افزایش می یابد در کشوری که رشد شاخص های اقتصادی مبتنی بر افزایش بهره وری و نوآوری باشد، در صورت ایجاد بحران های اقتصادی منجر به رکود شدید نخواهد شد. در کشورهای «G8»، صنایع و بخش های مبتنی بر کپی رایت^۲، به تنهایی در حدود ۴ تا ۱۱ درصد از سود ناخالص داخلی را شامل می شوند.^۳ در نگاه عام در مورد بررسی تاثیر حمایت از نوآوری و حقوق مالکیت معنوی بر رشد اقتصادی کشورهای جهان می توان بر اساس بررسی های صورت گرفته در ایران و سایر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بیان کرد که سرمایه گذاری در امور تحقیق و توسعه عامل مهمی در توضیح سرمایه گذاری های خصوصی، در این گونه کشورها است. همچنین، پشتیبانی از تأمین حقوق مالکیت فکری، انگیزه بخش خصوصی را برای سرمایه گذاری در بخش تحقیق، توسعه و تولید محصولات جدید افزایش می دهد، درآمد حاصل از نوآوری را افزایش میدهد و بخش خصوصی را به سمت تلاش برای تحقیقات بیشتر هدایت می کند (گرساسبی نیا، ۱۳۹۲: ۳۶-۴۲).

اثر دستمزد

عامل توسعه انسانی حرکتی است که دامنه انتخاب مردم را گسترده تر می سازد؛ انتخاب ها یا گزینه هایی که تمامی ندارد و می تواند در طول زمان دستمایه تغییر و تحول شود. با این حال در سطوح مختلف توسعه، سه گزینه ضروری برای مردم ملاک قرار می گیرد؛ استفاده از زندگی طولانی توام با سلامت؛ کسب علم و دانش و دسترسی به منابع مورد نیاز یک زندگی مناسب و شایسته. شاخص توسعه انسانی یک سنجه ی مقایسه ای امید به زندگی، سواد، دانش و استانداردهای زندگی برای کشورهای جهان است. بنگاه های اقتصادی در کشورهای صنعتی ترجیح می دهند که برای سرمایه گذاری کشورهایی را انتخاب کنند که آی پی آر قوی تری دارند در نتیجه بر اساس انتقال سرمایه گذاری به سوی آن کشور دستمزد در آن کشور نسبت به دستمزد سایر کشورها افزایش می یابد. مسکاس معتقد است که حقوق مالکیت فکری می تواند نقش تعیین کننده ای در تشویق نوآوری، توسعه محصول و تغییرات فنی داشته باشد (عباسی نژاد و همکاران، ۱۳۹۳). در تأیید مطالب فوق در مقاله ای با عنوان توان درونزای حقوق مالکیت فکری بایسته هایی برای رشد و توسعه اقتصادی به این مسئله توجه کردند که چگونه تمایلات شخصی برای محافظت از حقوق دارایی های فکری و توسعه بر رشدی اقتصادی تأثیر می گذارد. حفاظت بیشتر از حقوق دارایی های فکری بازگشت به نوآوری را افزایش می دهد و زمانی که از انگیزه های نوآوری حمایت می شود این حمایت می تواند بر رشد و توسعه اقتصادی تأثیر بگذارد، همچنین حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری، توان

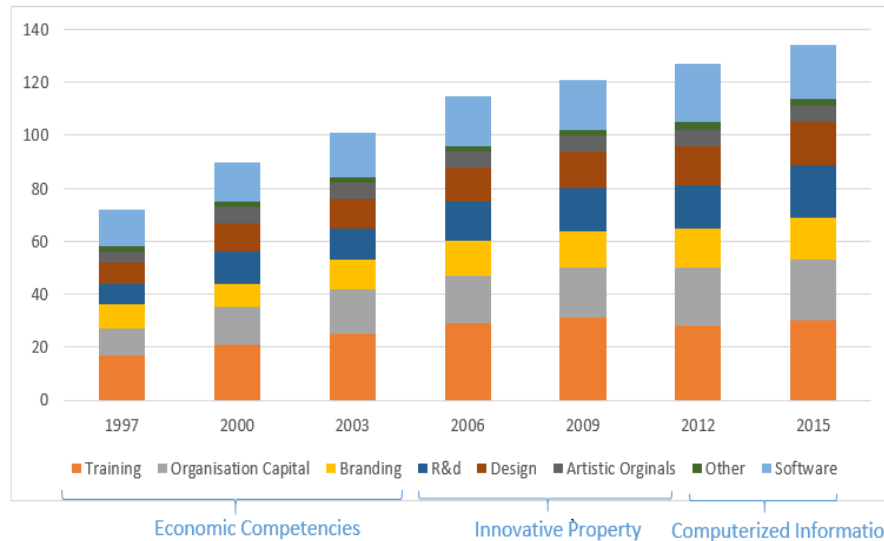
^۱ - گروه هشت در اواسط دهه ۷۰ و در تلاش برای مهار بحران نفتی و از هم پاشی سیستم تبادل ارز برتون وودز که اقتصاد جهانی را بحرانی کرده بود، و در پاسخ به این موضوع که چگونه می توان بر این مشکلات غلبه کرد، به وجود آمد. گروه هشت «G8» از هشت کشور صنعتی جهان تشکیل شده است. شرکت کنندگان در اولین اجلاس، سران کشورهای فرانسه، آلمان، بریتانیا، ایتالیا، ژاپن و آمریکا بودند و از این رو این گروه در بدو تشکیل گروه ۶ و با پیوستن کانادا به گروه هفت تبدیل شد و بعد تر با پیوستن روسیه به گروه ۸ معروف شد.

^۲ - کپی رایت یا حق تکثیر مالکیت معنوی یک کالا توسط سازنده آن کالا است. قانون کپی رایت به سازندگان اصلی یک ایده، هنر و ... این حق منحصر به فرد را می دهد تا آن را برای زمان مشخصی توسعه دهند و آن کالای دارای کپی رایت دامنه و وسعت عمومی پیدا می کند.

بخش خصوصی را برای سرمایه‌گذاری در بخش، پژوهش توسعه و تولید محصولات فن آورانه افزایش می‌دهد، درآمد حاصل از نوآوری را افزایش می‌دهد و بخش خصوصی را به سمت تلاش برای پژوهش‌های بیشتر هدایت می‌کند. پارامترهای فوق، روند ماهیت و مباحثات مربوط به حمایت از حقوق مالکیت معنوی را متحول می‌کنند همچنین، تنش‌های تجاری ناشی از نبود یک نظام حمایتی قوی و همه‌جانبه از حقوق مالکیت معنوی و فقدان مقررات مؤثر اجرا و ساز و کار حل و فصل اختلافات و از همه مهم‌تر فشارهای اقتصادی-سیاسی گروه‌ها و سیاستمداران کشورهای توسعه یافته، سبب گردید حمایت از مالکیت معنوی در سطح چندجانبه مطرح گردد و در اسناد الزام آور بین‌المللی رابطه تنگاتنگی بین این حقوق و تجارت بین‌المللی به وجود آید و بنابراین، تقاضا برای نیروی کار ماهر را می‌افزاید (Eicher and Garsia, 2008, (vol 52: 12-30). مالکیت فکری همانند خلاقیت و قوه ابتکار بشری در زندگی روزمره ما به طور ویژه‌ای نمود پیدا کرده است. هر محصول یا خدماتی که در زندگی روزانه‌مان استفاده می‌کنیم نتیجه زنجیره به هم پیوسته‌ای از نوآوری‌های کوچک و بزرگ از قبیل تغییر در شکل‌ها، یا بهبود عملکرد یک محصول و روشی که امروز انجام می‌دهد، است. توسعه یکی از اولویت‌های سیاست‌گذاری کشورها است و رابطه تنگاتنگی با فناوری و نوآوری دارد (Chen and Puttitanun, 2005: 474-493). با توجه به اینکه عمده برداشت‌های محققان و شرکت‌های دانش بنیان از جنس دارایی‌های فکری است لذا «کنترل و حفاظت حقوقی از دارایی‌های فکری» امری اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. از سوی دیگر، برای وارد شدن به عرصه اقتصاد جهانی باید با ادبیات خاص دنیای تجارت که یکی از مسایل کلیدی آن حقوق مالکیت فکری است، آشنا شد به طور خلاصه و در یک جمله می‌توان بیان داشت که «عدم آشنایی با مسایل حقوق مالکیت فکری برای پژوهشگران و شرکت‌های دانش بنیان یک تهدید جدی و دانستن آن‌ها به عنوان یک فرصت بزرگ خواهد بود (مشهدی و خباز ۱۳۹۳: ۱۲-۴۵). مطالب فوق حکایت از نقش و اهمیت مالکیت فکری در توسعه اقتصادی دارد در جهت تأیید مطالب فوق به مثالی اشاره می‌شود که چگونه مالکیت فکری می‌تواند باعث توسعه اقتصادی گردد.

مثال انگلستان

نحوه سرمایه‌گذاری در حقوق مالکیت فکری در انگلستان از سال ۱۹۹۰ تا سال ۲۰۱۱ بررسی شده است. بطورمثال کل سرمایه‌گذاری در حقوق مالکیت فکری در سال ۲۰۰۹، ۲۳/۸ درصد بوده که در سال ۲۰۱۱ به ۶۳/۵ درصد رسیده است، کل سرمایه‌گذاری در سرمایه‌های نامشهود ۴۷/۹ بوده که به ۱۲۶/۸ درصد رسیده است. در خصوص دارایی‌های ملموس نیز این میزان ۶۶/۹ درصد بوده که در سال ۲۰۱۱ به ۸۷/۹ درصد رسیده است. این موضوع نشان می‌دهد که به مرور زمان شاهد افزایش سرمایه‌گذاری در حقوق مالکیت در انگلستان هستیم (West, 2015: 16-20) جدیدترین داده‌ها روند افزایشی میان مدت در سرمایه‌گذاری ناملموس را سریع‌تر از سرمایه‌گذاری ملموس نشان می‌دهد در شرایط مطلق: به ترتیب ۳/۵٪ CAGR و ۲/۹٪. سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ناملموس در طی دوره ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۴ بیشتر از دارایی‌های ملموس بود، اگر چه رشد سرمایه‌گذاری ناملموس از سال ۲۰۰۹ تا حدودی کند شده است. از سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ناملموس، یک تخمین اخیر از تجزیه در (شکل ۳) نشان داده شده است (بانک اقتصادی بریتانیا، ۲۰۱۸). به عنوان بخشی از تولید ناخالص داخلی اسمی، هر دو سرمایه‌گذاری ملموس و ناملموس بین سال‌های ۱۹۹۷ و ۲۰۱۵ اندکی کاهش یافته است (شکل ۴). سرمایه‌گذاری ملموس دو برابر نرخ سرمایه‌گذاری ناملموس

شکل ۵. سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ناملموس بر حسب نوع در انگلیس ۱۹۹۷-۲۰۱۵، میلیارد پوند (قیمت‌های بازار کنونی)

(Source: Property to Access growth Funding, British Business Bank, (2018), pp: 8.)

۶. تأثیر پشتیبانی از حقوق مالکیت فکری بر رقابت بین‌المللی

اکنون که شاهد کوچک‌تر شدن روز افزون جهان هستیم گسترش ارتباطات و رسانه‌های جهانی، گسترش عظیم فعالیت شرکت‌های فراملی، تسریع معاملات مالی، جهانی شدن فرایند توزیع و مبادله، تسهیل نقل و انتقال افراد و اندیشه‌ها، کالاها، گسترش سازمان‌های بین‌المللی و فراملی، پیدایش مسائل ذاتاً جهانی، همه باعث تبدیل شدن جهان به یک دهکده جهانی شده‌اند. حمایت از خلاقیت‌های فکری و حق اختراع به عنوان یک حق فکری موجب تضمین حقوق مالی و اقتصادی اثر و نیز حقوق معنوی آن خواهد بود و این موضوع در تشویق مخترعین و مبتکرین و صاحبان اندیشه در ابراز نیروی خلاقانه و استعداد‌های پنهان آنان در ایجاد اثر خواهند بود. درباره رشد تجارت کالاها فرهنگ باید گفت که طی دو دهه گذشته، تجارت بین‌المللی این کالاها چهار برابر شده است. بین سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۹۸ حجم مبادله کتاب، نشریات، تولیدات موسیقی، هنرهای تجسمی، فیلم‌های سینمایی و عکاسی از ۹۵۳۴۰ میلیون دلار به ۳۸۷۹۲۷ میلیون دلار رسیده است (هاشمیان و حسن‌پور، ۱۳۷۹: ۹-۳).

مثال چین

حقوق مالکیت فکری، زیربنای اقتصاد آزاد است و کشورهای مختلف برای ایجاد آزادسازی در سیاست‌های اقتصادی ناگزیر به داشتن دستگاه حمایت از حقوق مالکیت فکری توانمند هستند (Amani, 2004). این موضوع در چین نیز صدق می‌کند و این کشور دست به اقدامات متعددی زده است. طی سال‌های گذشته، چین تلاش کرده است تا قوانین IP خود را بررسی و به روز کند. کار در مورد تجدید نظر در قانون ثبت اختراع و قانون حق چاپ و همچنین بازنگری کامل در قانون علائم تجاری در این کشور ادامه دارد. اصلاح

قانون انواع گیاهان در این کشور نیز ادامه دارد. تصویب این قانون چین را به پیوستن به UPOV 1991¹ نزدیکتر می کند که مورد استقبال قرار می گیرد (European Commission 2020: 16-17). جدول ۱ و شکل ۶ گزارشی از توانمندی حفاظت حقوق مالکیت فکری از ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۴ در چین را نشان می دهد. توان حفاظت از حقوق مالکیت فکری در بیست سال گذشته افزایش یافته است و بیشتر با پیشرفت در اجرای قانون (E (t)) نسبت به رشد قدرت قانونی (L (t)) صورت پذیرفته است (Jiaoli et al., 2018, vol 29: 62-71).

جدول ۱. قدرت حمایت از مالکیت فکری چین (۱۹۹۵ تا ۲۰۱۴)

Year	L (t)	E (t)	P (t)
1995	3/023	0/3666	1/1082
1996	3/153	0/4014	1/2657
1997	3/273	0/4336	1/4192
1998	3/273	0/473	1/5481
1999	3/403	0/508	1/7287
2000	3/403	0/5694	1/9377
2001	4/19	0/5932	2/4855
2002	4/19	0/6292	2/6363
2003	4/524	0/6484	2/9334
2004	4/524	0/6834	3/0917
2005	4/524	0/7102	3/2129
2006	4/524	0/7422	3/3577
2007	4/524	0/7424	3/3586
2008	4/524	0/7488	3/3876
2009	4/524	0/7576	3/4273
2010	4/524	0/7702	3/4844
2011	4/524	0/7768	3/5142
2012	4/524	0/781	3/5332
2013	4/524	0/7856	3/5541
2014	4/524	0/7902	3/5717

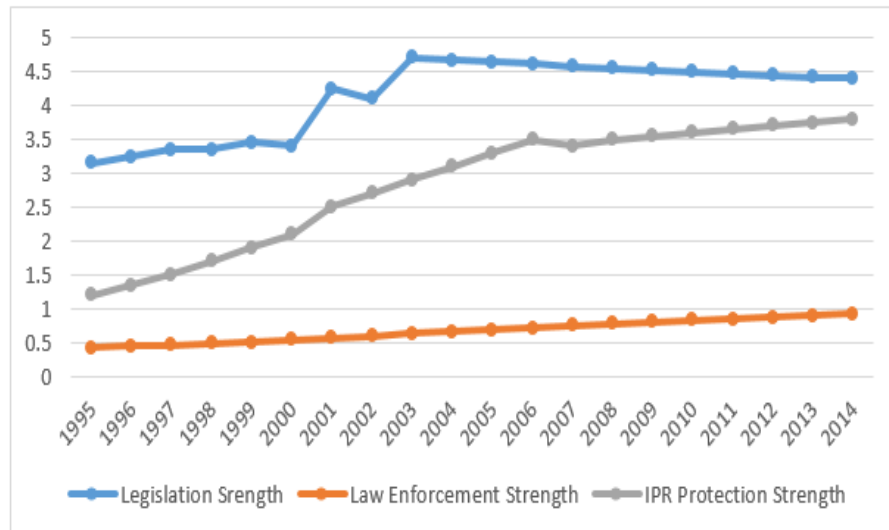
L (t)، توان قانون گذاری حقوق مالکیت فکری

E (t)، قدرت اجرای حقوق مالکیت فکری.

P (t)، پایایی حفاظت حقوق مالکیت فکری.

¹ - International Union for the Protection of New Varieties of Plants

در سالیان اخیر شاهد گسترش سرمایه‌گذاری‌های مشترک با همکاری شرکت‌های خارجی و شرکت‌های داخلی در چین بوده‌ایم. این مسئله می‌تواند برای رشد و توسعه‌ی شرکت‌های چینی از اهمیت فراوانی برخوردار باشد، زیرا این شرکت‌ها می‌توانند از تجربه و دانش شرکت‌های خارجی و بین‌المللی بهره‌مند شوند (Collinson and Liu, 2019, vol 49: 46-63).

شکل ۶. تغییرات قدرت حفاظت IPR چین، ۱۹۹۵ الی ۲۰۱۴.

(Source: Jiaoli et al., 2018, vol 29: 62-71)

درباره مالکیت صنعتی هم باید گفت که تعداد تقاضای حق اختراع در چهارچوب نظام ثبت بین‌المللی سازمان جهانی مالکیت فکری (معاهده همکاری در مورد حق اختراع) از کمتر از ۳۰۰۰ تقاضا در سال ۱۹۷۹ به بیش از ۵۴۰۰۰ تقاضا در سال ۱۹۹۷ (معادل حدود ۳/۵ میلیون تقاضای ملی منفرد) افزایش یافته است (دانشگاه آکسفورد، ۱۹۹۹). در حال حاضر اهمیت حقوق مالکیت فکری به جایی رسیده است که یکی از اجزاء و ابزارهای سیاست تجاری کشورها تبدیل شده و در قرار دادهای تجاری معمولاً بخش از رعایت این حقوق اختصاص می‌یابد (پاک دامن، ۱۳۷۸: ۵۰-۷۰). بسیاری از تنش‌ها و درگیری‌های سیاسی و ژئوپلیتیک میان جمهوری خلق چین و ایالات متحده‌ی آمریکا در نتیجه‌ی این سیاست‌های تبعیض‌آمیز به‌وجود آمده است. بنابراین، به شرکت‌های خارجی و چندملیتی توصیه می‌شود با سرمایه‌گذاری بر منابع انسانی و روابط سیاسی خود، این سیاست‌های دولتی در جمهوری خلق چین را تغییر دهند (He et al., 2016, vol 89: 695-705).

۷. تأثیرات اقتصادی مالکیت‌های فکری بر نوآوری

پذیرفتن نوآوری و خلاقیت از گذر سرمایه انسانی به عنوان یک جریان اصلی در ادبیات اقتصادی به اوایل دهه ۱۹۶۰ میلادی بر می‌گردد، یعنی زمانی که اقتصاد دانان کوشیدند توضیح قانع‌کننده‌ای برای بخش قابل توجهی از رشد اقتصادی که بدون توضیح باقی مانده بود، ارائه دهند. با این حال در اواخر دهه

1980 سرمایه انسانی براساس مبانی نظری قوی به عنوان یک عامل تولید وارد الگوهای رشد و توسعه اقتصادی شد که در این زمینه پژوهش‌های لوکاس از دیدگاه خاصی برخوردارند. به عقیده او می‌توان تحصیلات را موتور رشد سرمایه انسانی، و رشد و توسعه اقتصادی جامعه را تابعی از موجودی سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی دانست. فرمول تولید معرفی شده توسط لوکاس، تولید را تابعی از موجودی سرمایه، نیروی کار و دانش عمومی می‌داند.

اولین قانونی که در جهت حمایت از مالکیت فکری وضع شده، قانون ثبت اختراعات فرانسه است که در سال ۱۴۷۴ میلادی انتشار یافت و از همین تاریخ بود که در تاریخ بشریت، آفرینش‌های فکری بشر از دیدگاه حقوقی در سطح کالاهای مادی مورد احترام قرار گرفت و در سال ۱۷۷۷ امپراتور فرانسه، لویی شانزدهم، تحت فشار افکار عمومی و مقتضیات زمان ناگزیر شد فرمانی صادر کرده و برخی امتیازات را برای مؤلف به رسمیت بشناسد. این فرمان سرآغاز شناسایی رسمی حق مؤلف در فرانسه است. پشتیبانی لازم از مخترعان و نوآوران و تسهیل ثبت ملی و بین‌المللی حقوق آن‌ها می‌تواند ضمن حفاظت از سرمایه‌گذاری پژوهش‌های انجام شده، پشتوانه اشخاص حقیقی و حقوقی را برای پژوهش‌ها و نوآوری افزایش دهد (Chena and

Puttitanunab, 2005, vol 78: 474-493) همچنین حمایت کافی از مخترعان و نوآوران و تسهیل ثبت ملی و بین‌المللی حقوق آنها می‌تواند ضمن پاسداری از سرمایه‌گذاری تحقیقات انجام شده، انگیزه اشخاص حقیقی و حقوقی را برای تحقیقات و نوآوری افزایش دهد. همچنین، بهره‌وری جدید و بهره‌وری نوآوریها، انتشار دقیق و صحیح فناوری جلوگیری از اختفای فناوری و تشویق به امر سرمایه‌گذاری را می‌توان از اثرات و نوآوری، تسهیل انتقال فناوری نتایج مهم آن برشمرد (خلیلی عراقی، ۱۳۹۲: ۳). حقوق دارایی فکری و نوآوری در ۶۴ کشور در حال توسعه را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش نشان داده شد که سیاست‌های فزاینده نوآوری و خلاقیت در یک کشور در حال توسعه، به طور همزمان حقوق دارایی‌های فکری را افزایش می‌دهد. لذا، می‌توان نتیجه گرفت که مقدار تأمین حقوق دارایی‌های فکری یک کشور وابسته به سطح توسعه آن کشور است (Eicher and Garsia, 2008, vol 52: 30-50). اگر کسی بر این باور باشد که بنگاه‌های محلی قبل از نوآوری باید ظرفیت تقلید را ایجاد کنند، ممکن است که تحمیل زودرس یک رژیم قوی آی‌پی‌آر به جای ترویج آن، واقعاً بتواند توسعه اقتصادی را عقب نگه دارد (Branstetter, 2017, vol 8: 8-23). بخشی از قیمت یک کتاب، متعلق به خالق آن است. قسمتی از مبلغ یک گوشی موبایل سهمی است که برای مخترعان ایجادکننده تکنولوژی نوین به کار رفته در گوشی موبایل پرداخت می‌شود. قسمتی از قیمت یک نوشابه پولی است که بابت علامت و نشان تجاری آن هزینه می‌شود. مشخص است که این مسئله به تدریج و به مرور زمان باعث رونق در صنایع گوناگون شده است. فقط کافی است تصور شود به عنوان یک مخترع در مقابل زمان و نبوغی که مصرف گشته، باید پاداش قابل توجهی نیز دریافت شود، مسلماً این نکته تشویقی، نوآور را وا خواهد داشت تا به خلق نوآوری‌های بیشتری اقدام بنماید (سلامی و گودرزی، ۱۳۸۲: ۹۳-۸۰).

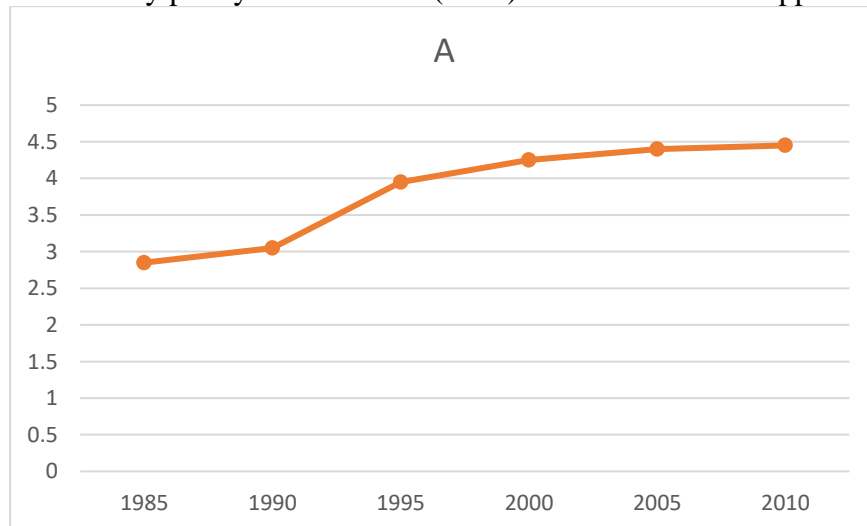
نقش کلی آی‌پی در اقتصادها از یک حوزه سیاست‌گذاری است که عمدتاً مربوط به تعداد معدودی از صنایع در برابر نیروی است که تأثیر زیادی بر تقاضای گسترده و بخش‌ها داشته باشد، تکامل یافته است. زمینه‌ای که آی‌پی در آن کار می‌کند بسیار تغییر کرده است. چارچوب‌های آی‌پی و ذینفعان، تحت تأثیر تعدادی از تحولات از جمله ظهور رایانش ابری، رشد اینترنت، دیجیتالی شدن و جهانی شدن قرار گرفته‌اند. این موارد چالش‌های جدیدی را برای آی‌پی ایجاد کرده است، از جمله: تسهیل دزدی ادبی یا هنری و جاسوسی صنعتی،

و فرصت‌های جدیدی برای تحریک اختراعات و خلاقیت و همچنین تسهیل دسترسی بیشتر به اطلاعات و کارهای خلاقانه (جدول ۲). به عنوان مثال، مدل‌های جدید کسب و کار و ابزارهای پژوهش‌هایی (بر این اساس، به عنوان مثال، استخراج متن/داده، دسترسی آزاد و محتوای الکترونیکی) نوید شغل، رشد و انتشار بیشتر دانش را دارند (شکل ۷).

جدول ۲. ویژگی‌های اشکال مختلف آی‌پی

IPR Trait	Patent	Trade Secret	Copyright	Design Right	Trademark
Duration	Usually 20 years	Indefinite	Usually 50-70 years after creator's death	Not more than 25 years in most jurisdictions	Indefinite
Owner must disclose information	✓			✓ (if registered)	✓
Protects against independent discovery	✓				✓
Protects against unauthorised production based on reverse engineering	✓				
Protects work in progress		✓	✓		
Must be new or original	✓		✓	✓	✓
Must be useful	✓	✓			
Must be nonobvious	✓				
Must be secret		✓			
Must have value		✓			
Registration fee	✓		✓ (if registered)	✓ (if registered)	✓ (if registered)
Legal enforcement cost	Expensive	Expensive	Expensive	Less expensive	Less expensive

(Source: Organisation de Coopération et de Développement Économiques, Directorate for Science, Technology and Innovation Committee on Digital Economy policy. DSTI/ICCP. (2014)17/CHAP1/FINAL. pp: 13.)

شکل ۷. مشخصه حقوق ثبت اختراعات، متوسط امتیاز

(Source: Organisation de Coopération et de Développement Économiques, Directorate for Science, Technology and Innovation Committee on Digital Economy policy. DSTI/ICCP. (2014)17/CHAP1/FINAL. pp: 15.)

حقوق مالکیت فکری و توسعه و رشد اقتصادی

پشتیبانی از حقوق مالکیت فکری اثر مثبتی بر عملکرد اقتصادی کشورهای پیشرفته دارد، با این حال، درباره تأثیر مثبت این حمایت بر عملکرد اقتصادی کشورهای در حال توسعه اجماع نظری وجود ندارد. با توجه به افزایش مشاهدات و معرفی و انتشار شاخص قدرتمند حقوق مالکیت بین الملل، و لزوم بررسی و بررسی مجدد تأثیر حمایت از حقوق مالکیت فکری بر شاخص های اقتصادی دو گروه کشورهای پیشرفته و در حال توسعه جهان به روشن تر شدن موضوع کمک می کند. به این ترتیب، مهمترین تمایز مطالعه حاضر با مطالعات پیشین، استفاده از پایه های آماری دقیقتر و به روزتر است که براساس آن، می توان عدم اجماع در مورد اثرات مثبت حمایت از حقوق مالکیت فکری بر کشورهای در حال توسعه را، به طور دقیقتری بررسی کرد. (گرشاسبی نیا و بدری ویچ: 1391) حقوق مالکیت، پایه و اساس اقتصاد آزاد و مبادلات بازاری است و تمام اندیشمندان و اقتصاددانان با استدلال اهمیت کلیدی آن در فرآیند توسعه اقتصادی تأکید داشته و نشان می دهند حقوق مالکیت ناامن، اثرات نامطلوب و منفی بر عملکرد های اقتصادی بر جا می گذارد. هرناندو دوسوتو^۱ از اصطلاح « سرمایه مرده» برای تبیین دارایی هایی استفاده می کند که به دلیل حقوق مالکیت ضعیف در برخی کشورهای در حال توسعه امکان ظهور و نمایش آنها در فعالیت های رسمی وجود ندارد. همچنین، هیچ نظام حقوق مالکیتی امکان ندارد در فضای حلاء عملیاتی شود؛ بلکه تداوم حقوق مالکیت نیازمند نظام حقوقی و قضایی قدرتمندی است که امکان مبادله دارایی ها را فراهم کند (شاه حسینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷). نرخ جهانی رشد پس از آن مشروط به میزان نوآوری و موجودی دانش است و حفاظت آی پی آر می تواند رشد امیدواری هر دو را افزایش دهد. حقوق مالکیت یکی از شاخص های تعیین کننده عملکرد اقتصادی است. حقوق مالکیتی که خوب ایجاد شده باشد بهره وری و عملکرد اقتصادی را افزایش می دهد (North, 2005: 32-34). پیچیده شدن اقتصادها در دنیای نوین باعث پیچیده تر شدن حقوق مالکیت می شود به طوری که در اقتصاد دانش محور، حقوق مالکیت نقش مهم تری را به عهده دارد که بدون آن تولید و انتشار دانش که موتور محرک اقتصادهای مدرن است، امکان ناپذیر می گردد. به عنوان مثال یکی از شرایط عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، عضویت در موافقتنامه های مربوط به حق نسخه برداری^۲ است. بنابراین اهتمام به حقوق مالکیت معنوی می تواند از طریق افزایش اعتماد بین المللی به توسعه و رشد اقتصادی یک کشور کمک کند (رفیعی آتانی، ۱۳۹۳: ۵۶).

۸. نتیجه گیری

با بررسی این مقاله می توان بیان داشت که امروزه مطالعه و تدوین نظام مالکیت فکری مناسب به عنوان ابزاری که تضمین کننده ارزش دارایی هایی فکری، نوآوری ها و اختراعات است و از سوی سیاست گذاران کشورهای مختلف مورد توجه قرار گرفته، به عنوان یک ضرورت مطرح است چرا که مالکیت معنوی به صورت مستقیم و غیرمستقیم تجارت بین المللی را تحت تأثیر خود قرار داده است این موضوع سبب شده تا امروزه همه کشورها به مالکیت معنوی توجه نموده و قوانین و مقرراتی در این خصوص وضع نمایند چرا که تأثیر بسیار مهمی در توسعه کشورها می تواند داشته باشد. از سوی دیگر نیز در دهه های اخیر هم در بعد ملی و هم در بعد بین المللی حقوق مالکیت مورد توجه خاص اکثر کشورها قرار گرفته است. مقررات و قوانین

۱ - کتاب راز سرمایه نوشته هرناندو دوسوتو اولین بار توسط دکتر تقضلی ترجمه و توسط نشر نی در سال ۱۳۸۵ منتشر شد. انتشار کتاب «راز سرمایه» دوسوتو در سال ۱۹۸۶ برای او شهرت بین المللی آورد. کتاب در هفت فصل تدوین شده است که فصل اول به بیان مساله و فصل آخر به نتیجه گیری اختصاص یافته است. در هر فصل از پنج فصل باقی مانده نویسنده به یکی از یافته های اساسی خود تحت عنوان رازهای سرمایه (راز نبود اطلاعات، راز سرمایه، راز آگاهی، درس های ناپیدا از تاریخ آمریکا و راز شکست قانونی) می پردازد.

۲ - مالکیت حق نسخه برداری حق استفاده انحصاری از اثر را با چند استثنا به مالک اثر می بخشد. وقتی فردی یک اثر اصلی ثابت شده در یک محیط مشهود را ایجاد می کند، به طور خودکار حق نسخه برداری اثر را در اختیار دارد.

داخلی بسیاری از کشورها با کنوانسیون‌های بین‌المللی هم جهت شده و در این زمینه تغییرات عمده‌ای در مقررات مربوطه در جهت قوانین بین‌المللی اعمال شده است چرا که حقوق مالکیت فکری نقشی بنیادین در رشد و توسعه صنعت و ارتقا و انتقال فناوری دارد می‌تواند از طریق نقش فعال در شرکت‌های دانش بنیان، گسترش و توسعه تکنولوژی، رونق تجاری- اقتصادی و شناسایی گزینه‌های مناسب جهت همگامی موفقیت‌آمیز با اقتصاد جهانی توسعه اقتصادی را تحت تاثیر خود قرار دهد لذا بررسی اسناد مرتبط در این مقاله بر تایید فرضیه صحه گذاشته و فرضیه مورد تایید واقع شده است.

از طریق حمایت از نخبگان و جلوگیری از مهاجرت آنها؛ از طریق تاثیرگذاری در نوآوری؛ از طریق توسعه فناوری؛ از طریق حمایت از صادرات و از طریق توسعه اقتصادی می‌تواند عامل توسعه به حساب آید. اما در راستای هدف این مقاله می‌توان نتیجه گرفت که امروزه، نظام مالکیت فکری به یکی از مسائل بنیادین سیاست نوین تجاری در سطح بین‌المللی و جایگاهی برای ایجاد توسعه پایدار در کشورها تبدیل گشته است چرا که:

- ۱- مالکیت فکری و نقش آن در تجارت بین‌المللی باعث شده تا در عصر حاضر جایگاه بسیار مهم و حیاتی در ساختار حقوقی- اقتصادی نظام جهانی پیدا کند.
- ۲- قوانین حقوق مالکیت فکری دینامیک بوده و مدام در حال تغییر و تحول متناسب با شرایط جامعه جهانی است و این مسئله بر پویایی تجارت بین‌المللی می‌افزاید و توسعه اقتصادی را متاثر می‌سازد
- ۳- امروزه فضای رقابتی، سازمان‌ها را ملزم به تغییر شیوه مدیریت نموده است. سازمان‌ها برای بقاء در محیط رقابتی ترغیب می‌شوند تا ضمن توجه به نوآوری جهت کسب مزیت رقابتی از منابع سازمانی به صورت کاراتری استفاده نمایند. از سویی سازمان‌ها و شرکت‌های دارای مزیت رقابتی به مدیریت مالکیت فکری برای حفظ و صیانت از دستاوردهای نوآورانه خود نیاز دارند چرا که این مسئله ارتباط آن‌ها را با تجارت بین‌المللی تسهیل می‌کند.

منابع

الف) فارسی

- اشرف زاده، سید حمیدرضا و نادر مهرگان (1387) اقتصادسنجی پانل دیتا، تهران، مؤسسه تحقیقات تعاون، دانشگاه تهران، چاپ اول.
- اشرف زاده، سید حمیدرضا و نادر مهرگان (1393) اقتصادسنجی پانل دیتای پیشرفته، تهران، نشر نور علم، چاپ اول.
- حسینی، مهرنوش، مزینیان، داود، واحد، محسن و امیر شهپرست (1389). «حقوق مالکیت فکری در ایران و پیشنهاد راه حلی برای چالش‌های موجود» اولین کنفرانس سالانه مدیریت، نوآوری و کارآفرینی، 27 و 28 بهمن 1389، شیراز.
- پاک‌دامن، رضا (۱۳۷۸)، آیین مذاکره و تنظیم قراردادهای تجاری بین‌المللی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- جان بیلینس، استیو (۱۳۹۷)، جهانی شدن سیاست، روابط بین‌الملل در عصر نوین، ترجمه ابوالقاسم راه چمنی و دیگران، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، تهران، چاپ اول، ص ۱۹.

- حمزه خانی، عباس و معیاری، فاطمه (۱۳۹۲)، «اثرات احتمالی عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی (جهانی شدن)»، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، قم، دانشگاه پیام نور.
- خانی، ریحانه و نصراللهی، زهرا (۱۳۹۱)، «بررسی عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر حقوق مالکیت فکری: مقایسه کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه یافته»، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و الگوسازی، دوره ۳، شماره ۱۲-۱۲، صص ۱۷۲-۱۴۵.
- خانی، ریحانه و نصراللهی، زهرا (۱۳۹۴)، «بررسی رابطه بین حقوق مالکیت فکری و توسعه (کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه یافته)»، دو فصلنامه سیاست‌گذاری پیشرفت اقتصادی، دوره ۳، شماره ۱، صص ۹۳-۶۷.
- خداپرست مشهدی، مهدی و صمدی، سارا و هوشمند، محمود و سلیمی فر، مصطفی (۱۳۸۸)، «تأثیر حمایت از حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی»، فصلنامه اقتصاد مقداری، دوره ۶، ش ۴، صص ۱۲۳-۱۰۱.
- خلیلی عراقی، منصور (۱۳۹۲)، «تأثیر حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی»، دوفصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی (دانش و توسعه سابق) دوره جدید، سال نوزدهم، شماره ۴، ص ۳.
- رفیعی آتانی، عطاءالله (۱۳۹۳)، «نقش مدیریت مالکیت معنوی در توسعه اقتصادی، چالش‌ها و راهکارها»، مجله اقتصادی، شماره ۳ و ۴، ص ۵۶.
- سلامی، سید رضا و گودرزی، مهدی (۱۳۸۲)، «راهکارهای بهبود نظام مالکیت فکری ایران در جهت توسعه تکنولوژی کشور»، مجله مطالعات مدیریت صنعتی، شماره ۳، صص ۹۶-۷۳.
- شاه حسینی، سمیه و وصفی استسفانی، شهرام و ناصرزاده، سمیه (۱۳۹۶)، «ارزیابی نقش حمایت از حقوق مالکیت فکری در رشد اقتصادی: TRIPS مطالعه موردی»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۸۴، پاییز ۱۳۹۶، صص ۹۱-۶۵.
- عباسی نژاد، حسین و گودرزی فراهانی، یزدان و قیاسی، محمدحسین (۱۳۹۳)، «تأثیر حمایت از حقوق مالکیت فکری و حق اختراع بر رشد اقتصادی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، دوره ۱۴، شماره ۱، صص ۵۸-۲۷.
- گرشاسبی نیا، زهرا (۱۳۹۲)، «مروری بر اهمیت پیاده‌سازی حقوق مالکیت فکری»، بسپارش فصلنامه علمی-ترویجی، سال سوم، شماره ۳، صص ۴۲-۳۵.
- گرشاسبی نیا، ندا (۱۳۹۲)، «مروری بر اهمیت پیاده‌سازی حقوق مالکیت فکری»، فصلنامه علمی-ترویجی بسپارش، سال سوم، شماره ۳، صص ۴۲-۳۶.
- گرشاسبی نیا، ندا و کمرالدین، بدری و بیچ (۱۳۹۱)، «نقش حقوق مالکیت فکری در نوآوری کشورهای در حال توسعه»، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال ۸، شماره ۳۰، صص ۵۶-۵۱.
- مشهدی، زهرا و خباز، حسین (۱۳۹۳)، «بررسی قوانین مالکیت فکری (مقایسه ایران و اروپا)»، دانشگاه آزاد اسلامی.
- مهدوی، ابوالقاسم و برخورداری، سجاد (۱۳۸۷)، «حقوق مالکیت فکری و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (مورد ایران)»، مجله دانش و توسعه، شماره ۲۴، ص ۱۹.
- هاشمیان، مسعود و حسن‌پور، یوسف (۱۳۷۹)، «توسعه روابط تجاری با توجه عوامل مؤثر در تقسیم‌کار جهانی»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی راهکارهای ایجاد بازار مشترک اسلامی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

- Amani, A (2004), Intellectual Property Rights Laws and Regulations (National and International) with the Introduction and Explanation, Behbahani Publishing, 1th edition, Tehran (in Persian).
- Blakeney, M (1996). Trade related aspects of intellectual property rights. A London sweet and Maxwell.concise guide to the TRIPs Agreement
- Branstetter, L (2017), “Intellectual Property Rights, Innovation and Development: Is Asia Different”, *Millennial Asia*, 8(1), pp: 5-6.
- Chena, Y., & Puttitanunab, T (2005), “Intellectual property rights and innovation in developing countries”, *Journal of Development Economics*, 78(2), pp: 474-493.
- Collinson, S., & Liu, Y (2019), “Recombination for Innovation: Performance Outcomes from International Partnerships in China”, *R&D Management*, 49(1), 46-63.
- Davis, C. L., & Wilf, M (2017). “Joining the Club: Accession to the The Journal of Politics, 79(3), 964-978. GATT/WTO”.
- Eicher, T., & Garsia-Penalosa, C (2008), “Endogenous Strength of Intellectual Property Rights: Implications for Economic Development and Growth”, *European Economic Review*, 52(2), pp: 237-258.
- European Commission (2020), Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/january/tradoc_158561.pdf.
- Gould, D.M. & Gruben, W.C (1996), “The Role of Intellectual Property Rights in Economic Growth”, *Journal of Development Economics*, 48, pp: 323-350.
- Wu, R (2016). A regulatory policy to & He, Y., Xu, Y., Pang, Y., Tian, H promote renewable energy consumption in China: Review and future evolutionary path. *Renewable Energy*, 89, 695-705.
- Jiaoli, C., Zhao, H.C., & Coyte, P (2018), “The Effect of Intellectual Property Rights Protection on the International Competitiveness of the Pharmaceutical Manufacturing Industry in China”, *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 29(1), pp: 62-71.
- North, D. C (2005), Understanding the process of economic change. Princeton university press.
- OECD and World Trade Organization, Aid for Trade in Action. (2013), Available at: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeinaction13_e.pdf.
- Organisation de Coopération et de Développement Économiques Organisation for Economic Cooperation and Development. (2015), Directorate for science, technology and innovation committee on digital economy policy, pp: 5-21.
- Park, W. G., & Ginarte, J. C (1997), “Intellectual Property Rights and Economic Growth”, *Contemporary Economic Policy*, 15, pp: 51-61.
- Thompson, M.A. & Rushing, F.W (1999), “An Empirical Analysis of the Impact of Patent Protection on Economic Growth: An Extension”, *Journal of Economic Development*, 24, pp 67-76.
- WTO (2016), Developing economies’ participation in world trade, Chapter 6, p. 63. Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/WTO_Chapter_06_e.pdf